

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <https://www.politickevedy.fpmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): **Ľuboš Lietava**
Article / Článok: Recenzia na knihu: Kríza dôvery: Teória a výskum
Publisher / Vydavateľ: **Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica**
DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2023.26.3.198-202>

Recommended form for quotation of the article / **Odporúčaná forma citácie článku:**

LIETAVA, Ľ. 2023. Recenzia na knihu: Kríza dôvery: Teória a výskum. In *Politické Vedy*. Vol. 26, no. 3, pp. 198-202. ISSN 1335 – 2741. Available at: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2023.26.3.198-202>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

Journal *Politické vedy* is provided under the conditions of Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0. / Časopis *Politické vedy* je publikovaný na základe podmienok Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0.

RECENZIA NA KNIHU: KRÍZA DÔVERY: TEÓRIA A VÝSKUM

BOOK REVIEW: CRISIS OF TRUST: THEORY AND RESEARCH

L'uboš Lietava*

GREŽO, M. a kol: *Kríza dôvery: Teória a výskum [Crisis of Trust: Theory and Research]*. Bratislava: IRIS – Vydavateľstvo a tlač, s. r. o., 2021. 207 s. ISBN 978-80-8200-069-9

Kniha *Kríza dôvery: Teória a výskum* bola vydaná v rámci výskumného projektu VEGA MŠ SR a SAV č. 2/0035/20 Kognitívne a osobnostné prediktory budovania dôvery a projektu VEGA MŠ SR a SAV č. 2/0068/19 Postoje voči migrantom v sociálno-psychologických kontextoch. Monografia bola vydaná v roku 2021 vo vydavateľstve IRIS – Vydavateľstvo a tlač, s. r. o. v Bratislave. Na monografii sa autorsky podieľali **Matúš Grežo, Jana Tencerová, Zuzana Kaššaiová, Martin Sedlár, Magdalena Adamus, Miroslava Bozogánová a Ivana Piterová**. Autori monografie skúmali aktuálnu krízu dôvery v spoločnosti, definíciu pojmu dôvera a zaoberali sa aj príčinami, ktoré majú za následok pokles dôvery jednotlivcov, ako i celej spoločnosti na Slovensku. Monografia skúma silnejúci verejný diskurz, ktorý upozorňuje na krízu dôvery v slovenskej spoločnosti.

Monografia je rozdelená do siedmich kapitol, ktoré sú zoradené do troch častí. Prvá časť: Definovanie dôvery: typy, formy, aspekty pozostáva z troch kapitol: Definovanie a základná typológia dôvery, Formovanie dôvery: dôvera ako presvedčenie, zámer a správanie a Inštitucionálna dôvera a jej jednotlivé aspekty. Druhá časť, označená ako Prediktory dôvery sa skladá z troch nasledovných kapitol: Je presnosť dôvery záležitosťou prevzatia perspektívy? Dôvera v sociálnych skupinách: od sociálnej identity k stereotypizovaniu a Prečo

---

* PhDr. L'uboš Lietava pôsobí ako externý doktorand na Katedre politológie, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, e-mail: lubos.lietava@student.umb.sk.

DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2023.26.3.198-202>

sú ľudia dôverčiví: prediktory individuálneho sklonu k dôvere. Tretia časť *Dôvera* na Slovensku je orientovaná teritoriálne, a jej obsahom je rozsiahla siedma kapitola *Kríza dôvery na Slovensku: Áno alebo Nie?*

V prvej kapitole sa **Matúš Grežo** snaží priblížiť a vysvetliť pojem dôvera, ako aj jej delenie na partikulárnu a generalizovanú. Toto delenie je dôležité pre pochopenie, ako dôvera ovplyvňuje náš každodenný život, aj keď je možné definíciu pojmu dôvery považovať za nekonzistentnú. Dôvera sa dá definovať rôznymi spôsobmi, napríklad ako zámer niekomu dôverovať, očakávanie ohľadne správania, osobnostná charakteristika, presvedčenie. Preto je zložité definovať dôveru, avšak na druhej strane práve to poskytuje viac možností ako dôveru analyzovať z odlišných smerov. Autor poukazuje na fakt, že v postkomunistických štátoch je badateľná nižšia úroveň generalizovanej dôvery, ktorá je dedičná a závisí aj od prostredia a výchovy. (s. 30 - 31) Tieto faktory sú neskôr analyzované v druhej časti, ako aj ich dôsledky pre slovenskú spoločnosť v poslednej časti monografie.

V druhej kapitole **Jana Tencerová** analyzuje rozdiel medzi dôverou a dôveryhodnosťou, pričom poukazuje na to, že dôveryhodnosť je jedným zo špecifických konštruktov dôvery (s. 40). Dôvera sa formuje aj tým, čo považujeme za dôveryhodné správanie u ľudí a či veríme v ľudskosť, starostlivosť a dobroprajnosť. Pojem dôvery je doplnený o faktor prediktability, ktorý znamená, že: *„Činy objektu našej dôvery považujeme za natoľko konzistentné, že ich dokážeme do značnej miery predpokladať, a to bez ohľadu na situáciu.“* (s. 46) Dôvera je v tomto zmysle označovaná ako rozpoznávanie očakávaní druhého a zodpovednosť, za ich naplnenie. Do rozhodovacieho procesu či niekomu veriť vstupujú aj emócie, tak pozitívne ako aj negatívne. Dôveryhodnosť politikov je v dnešnej spoločenskej situácii málo vídaný jav, a preto je dôležité analyzovať, ako sa tento jav vytvára a stráca.

Zuzana Kaššaiová sa v tretej kapitole zaoberá dôverou v inštitúcie. Inštitucionálna dôvera sa prejavuje ako dôvera v politický systém ako celok, ale aj v jeho jednotlivé časti, inštitúcie. Spoločenský poriadok je vytváraný inštitúciami, ktoré poskytujú vzorce správania pre spoločnosť. Inštitúciou je možno chápať aj jednotlivé zamestnania, ktoré reprezentujú danú inštitúciu, ako napríklad lekár alebo vedec. (s. 65) *„Inštitúcie teda poskytujú základ pre posúdenie toho, či môžeme dôverovať zástupcom týchto inštitúcií. Ako príklad môžeme uviesť zdravotníckych profesionálov, ktorým dôverujeme, aj keď sme s nimi nikdy predtým nemuseli mať skúsenosť.“* (s. 67) V takom prípade je nutné dôverovať priamo fyzickej osobe, čo v nadväznosti na problémy nízkej dôvery

v spoločnosti, ktoré boli spomenuté v predchádzajúcich kapitolách, vytvára dnešnú krízu dôvery. Dôvera vo fungujúce inštitúcie je dôležitá pre správne fungovanie demokracie, ako aj to, že výsledok volieb, nezávislosť súdництва, profesionalita zdravotnej starostlivosti alebo iné oblasti správy štátu majú dôveru spoločnosti. Paradoxom však môže byť to, že prílišná dôvera v správne fungovanie inštitúcií môže viesť k nižšej ochote zaoberať sa sociálnymi otázkami a správou verejných inštitúcií. To môže viesť k odosobneniu sa, ako aj k sociálnej apatii voči témam, ktoré by mali byť predmetom verejného diskurzu.

Vo štvrtej kapitole sa **Martin Sedlár** venuje presnosti dôvery. Analyzuje zhodu medzi dôverou jednej osoby a dôveryhodnosťou druhej osoby. (s. 91) Rozhodnutia o tom, či niekomu budeme veriť robíme aj podľa vzhľadu tváre druhej osoby. Tváram pripisujeme veľký význam a považujeme ich za pomerne spoľahlivý zdroj informácií. Ak človeka spoznáme osobne, umožní nám to presnejšie sa rozhodnúť, či budeme danému človeku dôverovať. Tento fakt je viditeľný najmä počas volebných kampaní politických strán, ako aj v politických diskusiách. Nájdienie presnej miery medzi prílišnou dôverou a prílišnou nedôverou je zložité kvôli faktorom, ktoré dopĺňajú náš rozhodovací proces za pomoci charakterových vlastností človeka. Autor poukazuje na dôležitosť osobného kontaktu, ktorý má zásadný vplyv na vybudovanie si dôvery, ako aj na presnosť dôvery. Na lepšie vybudovanie si presnejšej dôvery je dôležitý faktor „prevzatia perspektív“, čo je proces, prostredníctvom ktorého sa človek snaží porozumieť druhému človeku. Pri porozumení je dôležité zamerať sa na „skutočné úmysly druhej osoby“, využívať „priame dáta o relevantnom sociálnom správaní a fyzických činoch druhej osoby“, nepoužívať „stereotypy“, kultivovať „informácie o dôveryhodnosti“. Splnením týchto podmienok budeme mať pri prevzatí perspektívy dostatok relevantných informácií o dôveryhodnosti druhej osoby a dokážeme sa na základe toho správnejšie rozhodnúť, komu dôverovať. (s. 105)

Z tvrdenia, že sociálne skupiny, ktoré poznáme, vyhodnocujeme ako dôveryhodnejšie, vychádza v piatej kapitole **Matúš Grežo**. Viac dôverujeme skupinám, ktorých členov poznáme. (s. 116) Prejavujeme im väčšiu dôveru, čo vedie k preferovaniu ich názoru a ľudí, ktorým oni prejavili svoju dôveru. Preferovanie známych možno vidieť pri voľbe politických strán alebo aj v každodennom živote. Sociálne skupiny, ktorými sme členmi, majú spoločné základné hodnoty, na základe ktorých sa skupina tvorí. Predpokladanie spoločných základných hodnôt pre určitú sociálnu skupinu môže viesť ku stereotypizácii. (s. 123) To podnecuje k rozdeľovaniu spoločnosti na základe

stereotypizácie a xenofóbie. Ak sa dostávame do kontaktu „s členmi našej sociálnej skupiny“, ktorí používajú rovnaké vzorce správania, takýto človek potvrdzuje náš sebaobraz, čo automaticky vedie k jeho pozitívnemu hodnoteniu a vyššej dôvere. (s. 117) Avšak, „ľudia z iných sociálnych skupín používajú odlišné vzorce správania náš sebaobraz nepotvrdzujú, čo môže viesť k podozrievaniu, odporu, hostilite či diskriminácii týchto ľudí.“ (s. 120) Uzavretosť sociálnych skupín vedie k prenášaniam stereotypného myslenia na ďalšie generácie. Uzavretosť sociálnych skupín v sociálnych médiách podporujú algoritmy, ktoré „sledujú naše vyhľadávania a na základe nich personalizujú obsah, ktorý nám je ponúkaný.“ (s. 131) Z uvedených príkladov je zrejmé, že dôvera v sociálnych skupinách je aj v dnešnom modernom svete veľmi dôležitá, no súčasne neistá.

V šiestej kapitole sa jej autorka **Magdalena Adamus** zamerala na vplyv faktorov, pri ktorých je možné predpokladať, že ovplyvňujú dôveru občanov. Štátna príslušnosť, makroekonomická a mikroekonomická úroveň štátu, ale aj demografické a socioekonomické faktory, ako napr. pohlavie alebo vek, etnický a kultúrny pôvod alebo socioekonomický status – to všetko má vplyv na to, ako sú ľudia náchylní k dôvere. Podľa spomenutého výskumu, dôvera súvisí s vývojovým štádiom štátu, pričom je dokázané, že viac dôverujúci ľudia sa nachádzajú v rozvinutejších štátoch. Ekonomické rozdiely v príjmoch medzi jednotlivými skupinami značne vplyvajú na to, ako sa jednotlivé skupiny vnímajú a dôverujú si navzájom. Tento jav je preukázateľný aj v analýzach výsledkov volieb, keď voliči z rozdielnych ekonomických skupín prejavujú svoju dôveru odlišným politickým stranám. Z uvedeného možno odvodiť fakt, že ekonomická situácia rôznych skupín sa pochopiteľne prejavuje aj na prejavovaní dôvery odlišným inštitúciám.

V siedmej kapitole sa autorky **Miroslava Bozogáňová** a **Ivana Piterová** venovali kríze dôvery na Slovensku. Slovensko podobne ako ostatné postkomunistické krajiny je „známe nižšou sociálnom a inštitucionálnou dôverou.“ (s. 170) V súvislosti so spoločenskými a politickými zmenami je potrebné reflektovať súčasný stav, pričom vo verejnom diskurze na Slovensku sa hovorí o kríze dôvery. (s. 170) Autorky sa odvolávajú na výsledky parlamentných volieb v roku 2020, ktoré podľa nich odzrkadlili naštrbenosť dôvery v právny a súdny systém, keď voľby viedli k zmene politického zloženia. (s. 170) Autorky tiež poukázali na rôzne negatívne javy, ktoré znižujú v spoločnosti dôveru. Jedným z nich je korupcia, ktorá znižuje dôveru v inštitúcie. Tak ako bolo v predchádzajúcej kapitole poukázané na rôzne ekonomické skupiny a vrstvy

obyvateľov, v siedmej kapitole autorky analyzujú rozdielne dôvody, kvôli ktorým rôzne skupiny a vrstvy obyvateľov dôverujú inštitúciám menej. Nízka inštitucionálna dôvera môže byť spojená s nízkou dôverou v národné a nadnárodné politické inštitúcie. Rovnako aj nízka participácia vo verejnej sfére môže byť odôvodnená pocitom, že ich angažovanosť nič nezmení. Na druhej strane však existujú teórie o tom, že „*občania, ktorí dôverujú vláde, nevidia dôvod k účasti na verejnom diani, pretože veria, že vláda spraví to, čo je v ich najlepšom záujme a naopak...*“ (s. 198) Obnovenie dôvery v inštitúcie je dlhodobý proces a môže priniesť mnoho pozitív pre budúcnosť krajiny, nakoľko „*stabilizuje sociálne interakcie a prináša vhodné podmienky pre rozvoj krajiny.*“ (s. 202)

Knižná publikácia *Kríza dôvery: Teória a výskum* ponúka pohľad na komplikovaný význam pojmu dôvera, ako aj na jej aktuálny úpadok v spoločnosti. Autori analyzovali rôzne oblasti dôvery, pričom v poslednej rozsiahlej kapitole sa špeciálne zamerali na nedostatok dôvery v podmienkach Slovenskej republiky. Nedostatok dôvery v spoločnosti však možno badať aj v štátoch strednej Európy. Uzavreté názorové celky vplyvajú na jednotlivcov s prejavenu dôverou, a vo vnútri týchto celkov sa tak názory, ako aj nedôvera dedia z generácie na generáciu. Výsledkom je potom neustále sa prehĺbujúca nedôvera v sociálnych skupinách. Monografia tak presne poukazuje na negatíva dopadov krízy dôvery, akými sú napr. rozdelená spoločnosť, spoločenská apatia, nárast korupcie, stagnovanie ekonomiky a mnohé ďalšie, ktorým v súčasnosti čelí nielen Slovensko, ale aj ostatné európske krajiny.